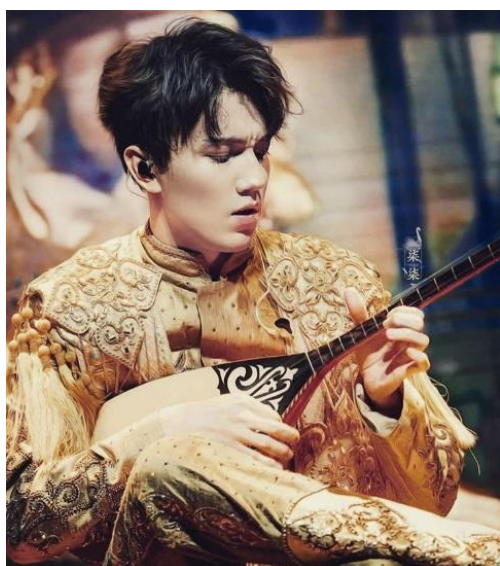

AMÁNAT – DIMASH¹, A KAZAK

Az **amánat** – a muszlim (türk, arab...) népek körében jól ismert fogalom. Megőrzésre átadott, letétbe helyezett javak, illetve hűséges, megbízható ember jelentéssel, akit felelősség, kötelezettség terhel a rá bízott javakért. Az anyagi javak tekintetében a hitbizományhoz, ill. annak kötelezett-jogosultjához lehetne hasonlítani. Azonban az *amánat* nem csak anyagi javakra vonatkozik, annál jóval tágabb értelmű. Beleértendő a nyelv, a kultúra, a nemzetiség, etnosz; a nemzeti és a családi hagyományok, családtörténeti, genealógiai információk stb. Általában a családban, az ősvonalon keresztül hagyományozódik, szülőről gyermekekre, generációról generációra.

Amanat (Аманат) – a megőrzendő és továbbörökítendő javakról ²

¹ Dimash Qudaibergen (sz. 1994) kazak énekes, zeneszerző, multiinstrumentalista, operaénekesi, popzenei, és zeneszerzői képzettséggel. Hangterjedelme – amit a maga részéről csak egy eszközének tartja – meghaladja a 7 oktávot (jelenleg C1-D8 – <https://youtu.be/1rNy2vrRJ6c>).

² A cikkben szereplő videók közül több magyar feliratozást is kapott, ami a videó jobb alsó sarkában található „fogaskerékre” kattintva választható ki.

Az utódok kiváltsága,
Az amánat súlyos tisztség.

...

Ősök földje – arany anya, magas hegyek, aj!
Tükör-tavak, tágas, zöldellő sztyepp, aj!
Ősök földje – álom-sztyepp, kedves hazám, aj!
Szülőföldem, örök' védő mentsvár, aj!

[Szöveg: Abdrahman Aszilbek]

Úgy három éve, amikor rátaláltam Dimash-ra, csakhamar föltűnt, hogy minden koncertjének van egy kazak blokkja – függetlenül attól, hogy hazai színpadon, Londonban vagy a Nagy Kreml Palotában tartja. Természetesen nemzeti fellépő öltözetben és **dombrá**val³, a népi hangszerükkel. Lerítt róla, hogy a hagyományos kazak kultúra a vérében van, és büszke a kazakságára, őseikre, a hazájára.

Erről az oldaláról – nem csak magyarul – nem találtam írást, és azóta sem. Amikor elhatároztam, hogy akkor írok róla magam, nem gondoltam, hogy időszerű is lehet.

Egy olyan egyéniséget, akit a világon több száz millióan követnek, törvényszerű, hogy támadások is érnek. Egy ilyenre **válaszolva írta**: „*hogy olyanná váltam, amilyen most vagyok, elsősorban KAZAHSZTÁNNAK köszönhető. Mert Kazahsztánban nőttem föl, kazak ételt ettem, kazak énektanárnál tanultam, kazak családban nevelkedtem. A legfőbb ösztönzőm, ami hajt, az a nemzetem és a hazám! Nemzetközi versenyekre, ahol a karrierem lendületet vett, legyen az Amerika vagy Kína, egyetlen vágyammal mentem – a hazánk dicsőítésére.*”

Kazahsztán (Қазақстан (Qazaqstan)) – amiben a síphangját is kivágta

Szülőföldem Kazahsztán,
Gyermekeid vagyok, szerelme.
Szülőföldem Kazahsztán,
Nekem a világot jelented.

[szöveg: Aszkar Düjszenbi]

³ **Dombra**: körte alakú, kéthúros pengetős hangszer. A kazakok elsődleges nemzeti hangszere, kiemelten fontos a kazak kultúrában. Kazahsztánban július első vasárnapja a dombra napja.

De támadás nem csak őt érte. Egy szatirikus ál-dokumentumfilmre – ami a jó ízlést is sértő módon élcelődik Kazahsztánon – közösségi oldalán⁴ Zsuban Moldagalijev *Kazak vagyok* című, 1964-ben írt elbeszélő költeményéből választott 15 versszakkal reagált, amit ezekkel kezdett:

Kazak vagyok, ezerszer föltámadott!
A bánat nyelvét tanultam kisedként.
Keservemtől a nap árnyékba borul,
Örömömtől kacaj tölti be az éjt.

Kazak vagyok, egy magas hegycsúcs vagyok,
Sem Európa, sem Ázsia nem vagyok.
Köztük vagyok, mint egy hetedik földrész,
Mégis velük együtt nőttem föl, egyként.

És az elbeszélő költemény utolsó versszakával fejezett be:

Kazak vagyok – fenséges, széles ország,
Föléledtem, visszatértem az életbe.
Ezerszer támadtam föl, az örök létre,
Ezt el kellett mondanom, hadd mondjam el!

Ezek a sorok visszaköszönnek a névrokonával, a rapper Jerbolat Kudajbergennel közös előadásukban, az [Almati](#)⁵ 1000 éves fennállása alkalmából 2016. szeptember 18-án tartott gálakoncerten.

[https://youtu.be/ UR5uTwGDIE](https://youtu.be/UR5uTwGDIE)

Kazak vagyok (Мен қазақпын (Men qazaqpin) / I am Kazakh) – sajátos kazak rap, nemzeti elemekkel

A szintén ezerszer föltámadott Kazahsztán történelmével ismerkedve több párhuzamot fedeztem föl a miénkkel. Túl azon, hogy magyar őseink a gazdagon díszített népdalainkat is a közös őshazából, a nagy sztyeppéről hozták, az elmúlt 500 évben, amikor a kazakoknak a dzsungárok jutottak, nekünk a törökök. Amikor a kazakoknak a német „Romanovok” (az Oldenburg-házból

⁴ A szövegben szereplő közösségi oldalán ez volt az utolsó bejegyzése; utána – „technikai hiba” miatt – 2021. január 7-én [új](#) indítására kényszerült.

⁵ Almati, Kazahsztán legnagyobb városának, korábbi fővárosának nevében az *alma* szó nem véletlenül cseng számunkra is ismerősen. Almati jelentése: almával teli, almás hely.

való Holstein-Gottorpok) jutottak, nekünk a Habsburgok. És persze a szovjeturalmat mi sem kerülhettük el, bár kevésbé kemény kiadásban, mint a kazakok.

Nálunk például nem vált hivatalos nyelvvé az orosz, és nekünk nem kellett áttérnünk a cirillbetűs írásra – hogy aztán visszatérjünk a latinbetűsre, mint ezekben az években a kazakok teszik.

A kazakok XX. századi megpróbáltatásainak egyikéről szól az I. világháború idejéből származó *Szamaltau* (Szeles hegy) dal, ami a besorozottak dala lett.

Szamaltau (Самалтау (Samaltau) / Breezy Mountain) – különleges kobizhasználattal⁶ és dombrával

Széllengte hegy, csodás hazám, széles tavam!
Milyen napok elé nézek, mint szoldat?
Újra és újra visszagondolok rád,
Szülőhazám, 'hol pelenkámát mosták.'⁷

[ismeretlen szerző]

1916. június 25-én II. Miklós orosz cár rendeletet bocsátott ki, mellyel 400 ezer, 19 és 43 év közötti férfit követelt munkaszolgálatra a kazahsztáni, közép-ázsiai és szibériai őslakos népek köréből. (240 ezer kazakot vittek el.) A cár rendelete az utolsó cseppet jelentette, ami a huszadik század egyik legnagyobb felkelését váltotta ki a kazak sztyeppén és Közép-Ázsiában; a betelepülő kozákok és oroszok által elfoglalt termőföldekért vívott szó szerint élet-halál harcot, az ún. Amangeldi háborút. Ennek brutális következményeként megszámlálhatatlan kazakot meggyilkoltak, kivégeztek, Szibériába száműztek, börtönbe vetettek... 300 ezren pedig Kínába, zömmel Kína Észak-nyugati, Hszincsiang tartományába menekültek, ahol manapság is milliós kazak kisebbség él – az ujgurokéhoz hasonló „megbecsültségben”.

Később, a '30-as évek első harmadában a sztálini politika 1,5 millió ember életét követelő éhínséget termelt, az évtized végén pedig az elnyomás gyakorlatilag lefejezte a kazak értelmiséget. Ezekben az időkben ugyancsak százezrek hagyták el az országot, leginkább ismét Kínába, ahonnan idővel visszaáramlás is történt – számtalanszor tragikus véggel.

⁶ **Kobiz**: bizarr alakú, kéthúros vonós hangszer; a **dombra** mellett szintén a kazakok nemzeti hangszere.

⁷ Az eredetiben szép, a haza iránt érzett mély szeretet, a szülőföld szeretetteljes leírására használt kifejezés: „ahol a pelenkámát mosták, a köldökzsinóromat elvágták, szegény hazám” (Кір-жуып, кіндік кескен қайран елім).

<https://youtu.be/1gRavx3r9ow>

Így beszél Dimash a Kínában élő kazakokról:

„A világ bármely szegletében élő testvéreink, a lélekben és vér szerint kazakok sorsa mindig fontos számunkra. Ha tehetném, mindent megadnék [nekik], hogy őszinte legyek. De nem vagyok nemzetközi szintű diplomata. Csak énekelni tudok. Én csak egy énekes vagyok. De ne gondolják, hogy nem hallom meg ezeket a problémákat, attól, hogy csak egy énekesnek számítok. Az én szívem is fáj. Én is, mint mindenki más, szeretném, ha ez a kérdés mihamarabb megoldódna.”

1926-ról 1939-re az ország (Kazah ASzSzk) kazak népessége 3,7 millióról 2,3 millióra csökkent, ugyanakkor az orosz népességé 1,3 millióról 2,5 millióra nőtt – a világ jelenleg 9. legnagyobb területű országában. Kivándorlási hullámok benünket sem kerültek el a XX. században. Sőt! Milliók lettek más országok állampolgárai – akár több országé is – úgy, hogy életük során ki sem mozdultak a falujukból, városukból.

Kazahsztán a II. világháborút követő időszakban a szovjet űrprogram (Bajkonur) és kísérleti atomrobbantások terepe lett. De a közismert szemipalatyinszki (kazakul: Szemej) telepen kívül is robbantottak. Erről, egy Csernobil után alig másfél évvel, 1987. október 3-án végrehajtott, eltagadott katasztrofális következményekkel járó atomrobbantásról szól a **Kaldajbek gyásza**, amit Dimash annak 25. évfordulója alkalmából énekelt még 17-18 évesen.

Kaldajbek gyásza (Қалдайбек қасипеті (Qaldaibek qasıreti) / Qaldaibek's grief)

Áldott hely, ahol az őseim éltek,
A Zsem folyó⁸, a drága föld, szülőföldem.
Az atom felrobbant, s széttépte tested.
Mi lehet ennél még szörnyűségesebb?

⁸ Zsem folyó: Emba néven ismert

A halál költözött be szentélyedbe,
Este elpusztították a vidéket,
Lelkek váltak beteggé, nyomorékká,
Az utolsó ítélet napja jött el.

[szöveg: Zs.Taldybajev]

Kaldajbek nemcsak a föld színéről tűnt el, de még a neve is. Már csak a túlélők emlékezetében él. A település mára sehol, se lexikonokban, se térképeken nem található, csak Zsarkamisz – és a holdbéli táj.

A kazakok XX. századi megpróbáltatásait is „megkoronázta” a 2019-ben kezdődött világjárvány. A szenvedők és a veszteségeket megélők iránti együttérzés 2020 nyarán egy klip⁹ elkészítésére készítette.

Ó, jaj, Hazám (Қайран Елім (Qairan Elim) / Oh, my Holy Land!) –
Egy óda, egy ima és a hazája iránti lángoló szeretet kifejezése,
a dal alaphangulatához tökéletesen illő, síró kobizzal

Könnybe lábad is szemem?
Nem rejtem el, mit érzek.
Szeretett hazám,
Égi imára
Emelem érted a kezem!

...

Én meggyötört
Szülőföldem,
Maradj meg, hazám!
Mint a múltban,
Mindörökké
Verjen a szíved!
Amit kívánok, ez minden.

⁹ A klip bevezetője (<https://youtu.be/K45qdRAIWaM>):

A Nagy Sztjepp... A négy égtáj felé elnyúló földekről beszélek. Az Altáj meg az Atirau Zsajik és az Ile Alatau meg a Szariarka – az aranykor hatalmas kiterjedésű földjeiről beszélek. A nomád türk népek bölcsőjéről, a Nagy Sztjeppről beszélek.

Ó, te hallgatólag világ, érzem a leheleted.

A viszályok és a harcok sorozatos csatáiban az idők során nemzedékek veszték oda.

A változó világ kicsit sem fogott rajta, természete bőkezűségét sem tudta kikezdeni; nagylelkű gazdája van.

A Nagy Sztjeppet idegenek nem érthetik, általuk nem érzékelhető szelleme van.

A koncertjein már tízezrek éneklék vele a *Hazám* című dalt, aminek külön érdekessége, hogy a szövegét Kazahsztán első köztársasági elnöke, Nurszultan Nazarbajev írta.

A *Hazám* (Елім менің (Elim menin) / My Homeland) – Ezen a felvételen három ikonikus kazak hangszer is megjelenik: a [dombra](#), a kobiz és a szibizgi (hosszú furulya).

Nagyapám vére, nagyanyám könnye
Áztatta sztyeppém, becses vagy nekem.
Az erőd bástyája összhang, egység,
Nemzedékek öröksége, sztyeppém.

A 2019–2020-as ARNAU koncertkörútját megszakította a világvilágjárvány. Az öt éltető és inspiráló élő koncerteket – és hogy a közönsége se maradjon koncert nélkül – január 16-án a Digital Show című, online koncerttel váltotta ki. Az ezen bemutatott 3 új dalából kettő kazak, és zenésztársai előadtak egy újabb *küj*¹⁰-feldolgozást is, Mahambet *Éles kardját* (Жұмыр қылыш / Jumir kiliş/).

A két új kazak dala közül *Az élet elmúlik* (Өмір өтеп (Ömir öter) / Life Will Pass) régóta várt klipjét még nem adta ki. Ennek szövegében visszatükröződik [Abaj Kunanbajev](#)nek a halála után kiadott *Kara szözder*¹¹ című filozófikus prózájában megfogalmazott gondolata az élet mulandóságáról.

A fiatalság képei
Egy napon visszatükröződnek
Mik annyiszor megcsaltak, mert végül is
Sorsod Isten kezében van.

Múlik, aj, múlik az élet
Folyóként folyik tova
A szép álmok csillaggá válnak
Mielőtt megvalósulnának

[Szöveg: Talant Aringali]

¹⁰ **Küj**: hagyományos kazak és kirgiz, kobiz, dombra vagy más népi hangszeren előadott, vagy azzal kísért műfaj. A dombrán előadott küj 2014 óta a szellemi világörökség része.

¹¹ Fordításra vár, nincs magyar címe. „Қара сөздер” – szó szerint „Fekete szavak” (a *qara söz* prózát, prózai beszédet is jelent), ami idegen fordításokban „Szavak könyve” vagy „Tanulságos szavak” címmel fordul elő.

A másik új kazak dalának, *Az Ígéret földjének* – aminek a szövegét édesapja, Kanat Ajtbajev írta – a klipjét a hagyományos kazak újév (**auriz**) alkalmából március 20-án adta ki:

Az Ígéret földje (Киели мекен (Kielі meken) / Holy Land)

Óóó, Ígéret földje!
Öröklött földem!

...
Nézd milyen változatos az én megszentelt földem!
Teli ősi titkokkal és rejtélyekkel.

...
Örökségem – aranybánya, évszázadok őrzője.
Történelmem – öreg tölgy, terebélyes!

Rendszeresen énekel népdallá vált kazak dalokat is.

A *Perpatvar* (Дүрдараз (Dürdaraz)), egyfajta „haragszom rád” évődés, amivel a koncertjein csak tovább fokozza azok fergeteges hangulatát

<https://youtu.be/hwim4qDJNjk>

Seregély (Қараторғай (Qaratorǵai)) –

Akan Szeri (**Ақан Сери**) requiemje a Seregély nevű társáért, egy aransasért¹² (*berkutért*)
(A videó külön érdekessége, hogy a műsorközlők a szülei.)

¹² Az aransas, vagyis vadász sas Kazahsztán égszínkép zászlaján is megtalálható.

A *Daididaut* (Дайдидау) – aminek megvan a története, hogy miért nem nevezhették meg a szerzőjét és vált ismertté népdalként (1:45-től; előtte kb. 140-150 dombrással Kurmangazi *Adaj küje*)

És ki tudja hány kazak népdal van a fejében, amiket szintén szívesen énekel.

Egy legény (Бір бала (Bir bala) / One Boy)) – a capella egy 2017-es kínai tévéműsorban (0:18-től)

*Zseldirme*¹³ – a Qazaqstan TV 2018 szilveszteri adásában; hagyományos műfaj modern hangszereléssel.

Dimash elviszi a világba a XIX. században élt neves *küjsi* (dalköltő, népi zenész), [Kurmagazi Szagirbajuli](#) (Құрманғазы Сағырбайұлы) művészetét. A koncertjein is rendszeresen játszik tőle nemzeti hangszerükön, a [dombrán](#).

¹³ *Zseldirme* – szó szerint: vágta, galopp (lóé). A kazak társadalomban a XIX. században virágzó műfajok, a rögtönzött virtuóz dalok egyik válfaja

Kurmangazi: *Adaj küj* (Адай (Adai), egy kazak törzs neve) – az Örök Klasszikusok (*经典咏流传* / Everlasting Classics) című kínai, klasszikus költők verseit megzenésítve népszerűsítő műsorban (0:18-tól)

Dimash kazak költők verseit¹⁴ szavalja a világnak, népszerűsíti korszakos költőjüket [Abaj Kunanbajev](#) filozófiai mélységű verseit, és mindenkinek ajánlja a kedvenc könyvei között is legelsőt, Muhtar Auevov életrajzi regényét, az *Abaj útját* (Rab Zsuzsa fordításában: Egy költő útja).

Abaj születésének 175. évfordulója alkalmából Kazahsztánban egy versmondó lánc indult, amit Dimash kiterjesztett a világra.

Az *Abaj-staféta* keretében a kezdő sora, *Qaqtağan aq kümistei keñ mandaily* (Қақтаған ақ күмістей кең маңдайлы – kb. *Magas homloka, mint az öntött fehér ezüst...*) alapján ismert, a női szépségről szóló vers 20 soros változatát mondta el.

A videó bevezetőjében elmondja, hogy a stafétabotot nagy tisztelettel a Kazah Köztársaság elnökétől, Kaszim-Zsomart Tokajevtől vette át, és – mások mellett – a rajongóinak, a *dears*nek adja tovább.

Talán túlzás nélkül állítható, hogy Dimash új lendületet adott a kazak nyelvnek. Dalait eddig több mint 30 nyelvre fordították le, a világnyelveken túl a japántól az arabig, az indonéz-tól a kurdig. A világ minden táján ismerkednek a kazak nyelvvel, sokan kezdtek el kazakul tanulni. Túl azon, hogy – ha csak teheti – a hangszerelésbe beépíti a [dombrát](#), kazak betéttel kazakká tesz angol vagy kínai nyelvű dal is.

¹⁴ Néhány fordítás kazak költőktől és rövid összefoglaló a kazak irodalomtörténetéről Körmendi Lajos: [A puszta fiai](#) című füzetében olvasható.

A *Screaming* rap-betétjét Jerbolat Kudajbergen
A *mi zsigiteink* (Біздің жігіттер (Bizdin jigitter)) c. számából emelte be

Öreg 's újjonc, atyafiak, testvérek, barátok
Őszinte örömmel szólok hozzátok
A mai dzsigitek, *tyhű*, remek srácok
Dzsigiteink érdemérme hősének, mi róluk szól – *Ah*
Ismerős vagy ismeretlen – egyazon
Öregnek is, újjoncnak is tisztelet 's hódolat
Nekik, akik megőrzik, tisztelik, dicsóítik **anyanyelvüket** és sokoldalúak

Hattyúlúd (鴻雁 / Swan Goose) – a honvágyról szóló belső-mongol népdal
első strófáját Tengri mongolul, a másodikat Dimash kazakul énekli.

A felvételen több hagyományos mongol hangszer is látható, hallható, köztük a mongol identitás szimbóluma, az évezredes múltjával a világörökség részévé vált lófejes hegedű, a *morin huur*.

Noha gyerekkora óta kétnyelvű, amikor csak teheti, kazak anyanyelvén beszél. A kifejezetten ritka nagyinterjúinak egyike is kazakul készült – noha az ország lakosainak közel fele máig orosz ajkú:

Ez a két részre bontva (is) föltöltött interjú **zenei és pedagógiai** szempontból is tanulságos.

Az interjú második része

De miért van ennek jelentősége? Mert még a kazak középgeneráció kazak nyelvtudása is hiányos; alapvetően orosz képzettségűek. Korábban, az akkor 1 milliós fővárosban, Almatiban is csak 1 vagy 2 kazak iskola működött, magasabb szintű képzettséget pedig csak oroszul lehetett szerezni! Herman Ottó, az utolsó magyar polihisztor a kérdésre, hogy miért magyarul és nem németül publikál, azt válaszolta: *mert többet akarok tudni a németeknél. Mi tudniillik mindent tudunk, amit a németek írnak s azon kívül még azt is, amit magyarul írunk...*

Vagyis Dimash tevékenysége hozzájárul ahhoz, hogy a kazak **nyelv** is föltámad, ezredszer is, és új életre kelhet mindaz, amit csak kazakul lehet tudni.

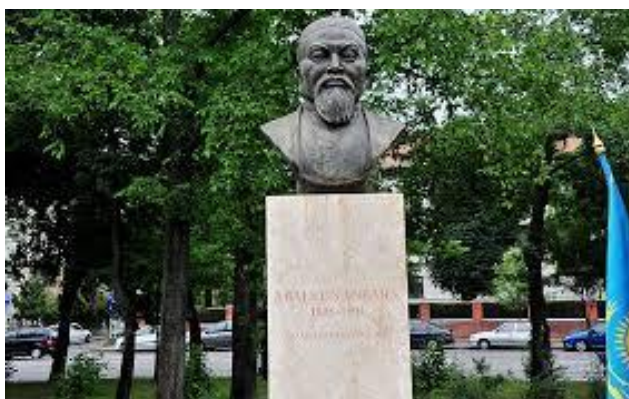
Dimash küldetésének tekinti a kazak kultúra megismertetését a világgal. Hazája kulturális nagykövetévé vált. Ezt tükrözi az ARNAU (ajánlás) turnéja keretében tartott new yorki koncertjének angol címe is: ENVOY, azaz követ, küldött.

A BSc és az MSc szakdolgozatának is a kazak népzene, illetve annak továbbörökítése a tárgya. (Jelenleg doktori képzésben vesz részt.) Hazai zenei rendezőjével, Jerlan Bekcsurinnal közösen rendszeresen beépítik a nemzeti hangszereiket, motívumaikat.

Mind az előadói, mind a szakmai tevékenysége alapján elmondható, hogy Dimash méltó, felelősségteljes **amánatja** a kazak zenének és kultúrájának.

Kazak–magyar vonatkozások:

2014 óta a budapesti Városligetben, az Asztana úton áll [Abaj Kunanbajev](#) költő, zeneszerző (*küjsi*), filozófus büsztje.

[Abaj Kunanbajev](#)

Kazahsztán fővárosában, Nur-Szultanban (korábbi nevén Asztana) a Dimash Qudaibergen sétányon – aminek a [névtábláját](#) is magyar grafikus, [Szabó Katalin](#) készítette – 2018 óta növekszik egy [magyar fenyő](#).

További információk:

[Youtube csatornája](#)

[Hivatalos híroldala](#)

[Dalszövegeinek magyar fordításai](#)

A fényképek forrása – a [dimashnews.com](#) engedélyével:

<https://www.instagram.com/p/BtbbmNzh0OR/>

<https://www.instagram.com/p/CMrSGLLnwQt/>

A fordításokat a szerző készítette.

Az átírások többnyire (a dalcímeknél) a bevezetésre váró latin betűs ábécéjük legutóbbi (2021. január 28-i) változata szerint, a nevek többsége a magyar átírási szabályok szerint történtek.

Utözöngék

- Október végén a Billboard listáján a 4. helyen debütált az augusztus végén bemutatott *Fly Away* című száma, aminek zenéjét a kazak Jedilzsan Gabbaszov, szövegét pedig az örmény gyökerű, de kazakká vált back vocalistája, Dzsordan Arakeljan írta. (<https://youtu.be/4p2qOIt9hdM>)
- Ismét föllép a Tokyo Jazz Fesztiválon, ami 2021. november 28-án live stream keretében követhető lesz a fesztivál YouTube csatornáján. (<https://www.youtube.com/channel/UCe1qRn-d2Z9yXsdea9zb7Ng>)
- Kína kazahsztáni nagykövete március 20-án meghívta Dimast a pekingi Téli Olimpiai Játékokra (2022. február 4.- 22.). Nem hivatalos hírek szerint föllép annak nyitó- és záró ünnepségén, amit alátámaszthat egy kurta hangüzenete, amiben mindenkit meghív a Téli Olimpiára. (<https://youtu.be/Pm9SfyRgy-o>)
- Kazahsztán függetlenségének közelgő 30. évfordulója alkalmából (december 16.) köszöntse ez az ünnepi felvétel az országot és minden kazakot.

A *Hazám* grandiózus előadása – a közönség soraiban Kazahsztán első köztársasági elnöke, Nurszultan Nazarbajev és utódja, Kaszim-Zsomart Tokajev